11 VII 2022

Streszczenie pracy doktorskiej,

Rafał Kobylec, *Sejmik województwa krakowskiego w latach 1572 — 1648*

Promotor, dr hab. Jarosław Stolicki, prof. UJ

Rozprawa doktorska dotyczy jednego z najważniejszych szlacheckich zgromadzeń ziemskich Rzeczpospolitej w epoce pierwszych królów elekcyjnych. Jej zakres chronologiczny obejmuje czas od bezkrólewia po śmierci Zygmunta II Augusta do zgonu Władysława IV Wazy.

Obie wyszczególnione w tytule cezury czasowe, to punkty zwrotne w dziejach ustroju Rzeczpospolitej. Rok 1572, zapoczątkował bowiem ogromny wzrost znaczenia szlachty, która musiała wziąć odpowiedzialność za kraj kiedy zabrakło monarchy, a później kiedy król już rządził nie pozwoliła odebrać sobie zdobytej pozycji. Oznaczało to również znaczące umocnienie pozycji sejmiku. Druga cezura, czyli rok 1648 zamknął okres pokoju i dobrobytu, rozpoczęły się wojny z Kozakami, Moskwą oraz Szwecją. Duża część państwa znalazła się pod okupacją. Gromadząca się na sejmikach szlachta, stanęła wobec niespotykanych wcześniej wyzwań.

Dysertacja opiera się na źródłach wydanych przede wszystkim w edycji *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*. Taka koncepcja jest zgodna z postulatami, które zgłaszają współcześni badacze. Obfitość źródeł zarówno opublikowanych, jak i w mniejszym stopniu rękopiśmiennych, pozwoliła na zagłębienie się w szereg zagadnień, które nie doczekały się do dnia dzisiejszego kompleksowego ujęcia. Zgodnie z przyjętą w nauce tezą o jednolitości sejmiku, autorstwa Adama Lityńskiego, potraktowano różne rodzaje sejmiku jako jedną instytucję która zbierała się aby zrealizować różne zadania.

Praca składa się z sześciu rozdziałów. Pierwszy dotyczy działalności sejmiku w czasie bezkrólewia. Takie ujęcie zagadnienia jest jak najbardziej uzasadnione, gdyż właśnie w tym czasie (szczególnie dotyczy to dwu pierwszych bezkrólewi), rola polityczna szlachty, a więc i zgromadzeń ziemskich bardzo wzrosła. Województwo krakowskie było na tym polu inicjatorem i liderem. To właśnie tu powołano pierwszą konfederację wojewódzką, sądy kapturowe, a po ucieczce Henryka Walezego powstały sądy *ulitmae instantiae*, które stały się wzorem dla powstałego w 1578 roku Trybunału Koronnego. W drugim rozdziale przedstawiono problem organizacji i funkcjonowania sejmiku. Wyeksponowano wspólne cechy sejmików i innych zgromadzeń szlachecki zarówno jeśli chodzi o ich przebieg jak i

zakres działania. Zajęto się zarówno uczestnikami zgromadzeń, analizując podziały społeczno-majątkowe w śród szlachty krakowskiej, jak i miejscami zgromadzeń, a korzystając z dużej ilości źródeł narracyjnych, również ich przebiegiem, a także poddano analizie wewnętrznej budowę i treść dokumentów, które powstawały na sejmiku jak, instrukcje i uchwały oraz sposoby ich promulgacji. W trzecim rozdziale dotyczącym klasyfikacji zgromadzeń, zaprezentowano sejmiki oraz zjazdy publiczne i prywatne, zgodnie z koncepcją zaproponowaną przez Stanisława Płazę. W pracy dokonano również analizy procesów kształtowania się sejmiku relacyjnego oraz kreowania przez zgromadzenia ziemskie nowych rodzajów funkcjonariuszy sejmikowych. W czwartym rozdziale poruszony został problem przejmowania, głównie od sejmu walnego, a częściowo również od monarchy, kompetencji dotyczący spraw skarbowych, wojskowych i sądowniczych. Zjawisko to było jednym z najbardziej widocznych zmian jakie zaszły w tym czasie w ustroju Rzeczpospolitej i doprowadziło z czasem do stanu określonego już pod koniec XIX wieku, przez Adolfa Pawińskiego mianem rządów sejmikowych. W piątym rozdziale przybliżono problem walki politycznej na sejmiku, rozumianej zarówno jako rywalizacja o wpływy w wymiarze lokalnym, jak i zmagania będące odbiciem polityki na poziomie państwa. Był to przecież sejmik należący do tzw. województw górnych, a więc o znaczenie w tym gremium ubiegały się pierwsze rody w Rzeczpospolitej. Ostatni rozdział został poświęcony wartościom, jakie były ważne dla uczestników życia sejmikowego. Wartości, czyli cnoty, ale również pewne postawy np. służba wojskowa dla ojczyzny, czy zaangażowanie w życie publiczne. Problem ten zamyka rozważania dotyczące działalności sejmiku zarówno jako instytucji, ale również jako zgromadzenia obywateli.

W prezentowanej tu dysertacji udało się przedstawić sejmik w różnych jego wymiarach oraz dokonać kilku nowych ustaleń. Wiemy już np. gdzie odbywały się okazowania pospolitego ruszenia województwa krakowskiego, a także zdajemy sobie sprawę z kilku istotnych różnic jakie miały miejsce w porównaniu z innymi zgromadzeniami. W Proszowicach do 1648 roku, nigdy nie stosowano limity, nie powołano też komisji ani sądu skarbowego, a łączono funkcje wojskowe i polityczne na zgromadzeniu, które rozpoczynało się jako okazowanie, a kończyło jak typowy zjazd.

Rafał Kobylec

11 VII 2022

The abstract of the doctoral thesis
R. Kobylec, *The Sejmik of Cracovian Voivodship between 1572 and 1648*

The doctoral thesis concerns one of the most significant sejmiks in the Commonwealth of Poland during the reigns of the first electoral kings. The work focuses on the period between the interregnum after the death of Sigismund II Augustus until the death of Wladyslaw IV Vasa (Ladislaus IV of Poland).

The two events mentioned above are the turning points in the organisation of the Commonwealth of Poland. Firstly, in 1572, the nobles began to empower their position by assuming the king's duties during an interregnum and not resining them once a new king began his reign. Hence, the importance of the sejmiks has increased as well. Secondly, the peaceful and affluent times ended in 1648, when the long period of wars with the Cossacks, Moscow and Sweden began. As a result, the foreign militaries occupied the larger part of the country. Therefore, the nobility was faced with some unprecedented challenges.

The doctoral dissertation is based on the sources issued in the edition of *the Sejmik's Acts of the Cracovian Voivodship.* This approach is consistent with the views of some contemporary researchers. The number of sources, both published and, less often, handwritten, allowed a profound exploration of issues which have not yet been analysed with such complexity. For this thesis and following Adam Litynski's theory of sejmik's uniformity, the different types of sejmiks have been treated as one institution organised to fulfil various tasks.

The thesis consists of six chapters. The first one explores the works of sejmiks during an interregnum. This approach is strongly justified because, especially after the first two interregnums, the nobility's political power during an interregnum used to increase abruptly. Such occurrence allowed the later rise of the sejmiks. The nobles of the Cracovian voivodship were initiators and leaders in this area. In Malopolska were constituted the first voivodship confederation, the star chambers and, after the escape of the king Henry III of France, the *ulitmae instantiate* courts which served as predecessors of the Crown Tribunal established in 1578.

The second chapter explores an organisation and functioning of a sejmik. The emphasis was put on the common features of sejmiks and other nobles' gatherings, taking their proceedings and responsibilities into consideration. The participants were analysed based on the socio-economic division of the nobility in Malopolska. The work evaluates places where the sejmiks were held and, due to the numerous narrative sources, sejmiks' course of proceedings. Furthermore, the structure and contents of documents approved by sejmiks were analysed, such as instructions, acts and their promulgation methods.
The third chapter, which discusses the classifications of sejmiks, presents sejmiks and other public and private gatherings in line with Stanislaw Plaze's theory. The thesis analyses processes that led to the creation of the relational sejmik. It also discusses how sejmiks introduced new official posts for the nobles.

Then, the fourth chapter examines the issue of a local sejmik assuming duties traditionally performed by the General Sejmik and less often by the monarch. Those duties included monetary, military and judiciary matters. This process reflects the most significant power shift in the Commonwealth of Poland. Therefore, the system of the Commonwealth of Poland in this period is known as sejmiks' reign, after Adolf Pawinski's theory introduced at the end of the 19th century.

The fifth chapter scrutinises political fights between the nobles during sejmiks. It explores their local dimensions and how they mirrored the domestic political disputes. The Cracovian voivodeship belonged to the so-called upper voivodships, meaning that the nobility from the most prominent houses participated in the power struggles in this area.

Last but not least, in its sixth chapter, the dissertation focuses on the values relevant to the sejmiks' members. Through values, one can understand only virtues but nobles often fulfilled those values through military service or engagement in public life. This final chapter reemphasises the aim of this doctoral thesis, which is to show sejmik as an institution and an assembly of citizens.

This dissertation successfully unravels the different dimensions of sejmiks. Furthermore, it makes some new and valuable discoveries in the area. This work ascertains where the mass mobilisation of nobility was inspected in Malopolska. The thesis spreads awareness about some significant differences between sejmiks and other gatherings of the nobles. Interestingly, in Proszowice until 1648, the limits were never set, and neither a monetary commission nor a monetary court was established. Moreover, the nobles in Proszowice held the military and political posts jointly. The sejmik there began as an inspection of the mass mobilisation and only at its final stage resembled a typical sejmik.

